

Csehák Kálmán

JOSIP BROZ TITO ÖSSZEGYŰJTÖTT
MŰVEI, 10. KÖTET

1942 tavaszán a népfelszabadító harc válságos hetekbe, hónapokba jutott. Az egységes felszabadított terület az addigi legnagyobb kiterjedésű volt ugyan — Kelet-Bosznia, Crna Gora, Hercegovina és Sandžak jelentős részét foglalta magába, a JKP Központi Bizottsága és a Legfelsőbb Parancsnokság Fočában állomásozott, az ország többi részében is kemény küzdelmet vívtak a partizánosztatok és más egységek —, a nehézségek mégis nagyon felhalmozódtak. Ebben az időben szakadásban voltak azok a Szarajevón és Zágrábon át vezető összekötő csatornák, amelyek biztosították a kapcsolatot a Legfelsőbb Parancsnokság meg a Központi Bizottság, valamint Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Macedónia, Vajdaság és-Kosovo között. Ilyen feltételek mellett lehetetlen volt összehangolni a harcot az egész ország területén. Amellett Crna Gorában és Sandžakban, de másutt is, a vezetésben szektásság ütötte fel a fejét a megszállók és hazai szolgálk pedig az addigi legnagyobb, történelemírásunkban harmadik ellenséges offenzíva néven ismert támadásukat indították a partizán főerők ellen.

Különösen Crna Gorában fordult válságosra a népfelszabadító mozgalom, mert az ottani partizánalakulatok felvették a frontális harcot, a terület mindenáron való védelmére törekedtek, amihez jó felszerelésre, fegyverzetre és sok lőszerre volt szükség. Ez a harcmodor nagy veszteségekkel járt emberben, hadianyagban, s amellett a területet sem lehetett megvédeni a túlerővel szemben. Ezek az átmeneti vereségek lehetővé tették a csetnikeknek, hogy megszilárdítsák pozícióikat és a többi vidékre is nagy nyomást gyakoroljanak. Annál is inkább, mert az olaszok jól felfegyverezték őket. De válságos volt a helyzet az egységes felszabadított terület minden pontján: mind Sandžakban, mind Délkelet-Boszniában és Hercegovinában, mert a németek és az olaszok (az eddigiek során először) jól összehangolták akcióikat és bekerítő hadmozdulatokkal akarták megsemmisíteni a partizán főerőket.

A kötetben közreadott dokumentumok arról a hatalmas erőfeszítésről,

együttal Tito hadvezéri és politikusi nagyságáról tanúskodnak, amelyek lehetővé tették e súlyos gondok, nehézségek, gyakran kilátástalannak látszó helyzetek leküzdését, a veszített csaták győzelemmé kovácsolását.

Szembőtlő, hogy a kötetben szereplő okmányok között — az első 1942. április 9-én, az utolsó pedig június 3-án kelt — egyetlen olyan sincs, amely nem a Crna Gora-i, sandžaki, délkelet-boszniai és hercegovinai helyzettel foglalkozik, illetve amely nem a Kominternt tájékoztatja a helyzetről. Ennek oka a már említett összekötő csatornák megszakadásában, meg a hatalmas ellenséges nyomásban keresendő. Tito minden idejét és energiáját lekötötte, hogy kellő utasításokat, parancsot és politikai jellegű okmányt adjon ki annak érdekében, hogy a partizán főerők fegyveres akcióit egybehangolja, irányítsa, illetve hogy utasításokat adjon a szabad területek életének megszervezésére.

A kötetben található 46 parancsát és utasítását a Crna Gora-i és Sandžaki Főparancsnoksághoz, a Hercegovinai és a Kelet-Boszniai Hadművelési Parancsnoksághoz, az 1. és 2. proletárbrigád és néhány osztag és zászlóalj parancsnokságához intézte. Mindegyik parancs, utasítás rövid, tömör, átfogó. Mindegyikben megköveteli, hogy a részleteket a helyszínen, a szükségleteknek és lehetőségeknek megfelelően dolgozzák ki. „Dolgozni a direktívák szellemében kell, de a részleteket a helyszínen kell kimunkálni” áll többek között egyik utasításában. Együttal mindegyik parancs, utasítás hatalmas helyzetismeretéről tanúskodik. Ez jól kiviláglik a durmitori népfelszabadító partizánosztag parancsnokságának 1942. április 10-én 7 órakor Fočán kiadott parancsából is:

Miután kiadja a parancsot Peko Dapčevićnak, hogy Rovcában ne vesztegeljen tovább, mert az többé már nem támaszpont, ezt a következőkkel indokolja meg:

„A frontra sohasem szabad szűk látókörűen tekinteni, amint azt elvtársaink nemegyszer teszik. Az ellenség számára nagyon súlyosak a feltevések, hogy Rovcán át lendüljenek támadásba; most pedig, hogy Piparit és Bjelopavličit ideiglenesen elfoglalta, nincs is rá szüksége. A csetnikbanda mindenképpen Šavnikot veszi célba...” Ezt követően 15 pontba foglalja a teendőket. A 3. pont pl. így hangzik:

„Figyelmeztetünk benneteket, személyesen fogtok felelni nekünk, ha megnyitjátok a frontot a csetnikek felé. Az arcvonalon legfeljebb egy századnak kell feltartóztatnia őket, a többi erő pedig oldalról és hátulról csapjon le rájuk. S ha már visszavetitek a bandákat, úzzétek őket egészen Kolašinig, és hatoljatok be a városba. Ha egyszer menekülni kezdenek, meg sem állnak hazáig — az otthonuk az első támaszpont, ahol befogadják őket.”

Tito delegátusokat is küldött Crna Gorába, Hercegovinába és Sandžakba, általuk pedig írásbeli utasításokat. Ilyen utasítás 23 van a kötetben. Az első 1942. április 10-én 7 órakor kelt Fočán és Milovan Djilasnak, a Legfelsőbb Parancsnokság küldöttének van címezve. Ebben az

utasításban Tito élesen bírálja a piperi és bjelopavlovići elvtársakat a frontális harcmódor és a frontális visszavonulás miatt, s kiadja Djilasnak a parancsot: „Neked mint a Legfelsőbb Parancsnokság küldöttének felelősségre kell vonnod a vétkeseket, s erről számolj be nekünk postafordultával. Nem veszíthetünk többé katonailag is, politikailag is a vezető káderek ügyetlensége miatt. Rátermetten eljárókat kell kineveznünk az alkalmatlanokat és éretleneket pedig félre kell állítanunk a mai helyzetben. Ellenkező esetben még nagyobb csalódásokban lesz részünk.” A továbbiakban a frontális harc kerülésére és a manőverező támadások szorgalmazására ad utasításokat.

Politikai jellegű okmányok is vannak ebben a kötetben. Ilyen pl. a *Nyílt levél a JKP minden Crna Gora-i és bokai szervezetéhez és tagjához*. Ebben elemzi azokat az okokat, amelyek lehetővé tették a csetnikek megerősödését Crna Gorában; rámutat azokra a hibákra és fogyatékoságokra, amelyek gyengítették az össznépi összefogást az olasz megszállókkal szemben. A fogyatékoságok közé az egyes kommunisták szektás magatartását sorolta, akik elferdítették a JKP helyes politikai irányvonalát. A reakció összefogását a megszállókkal a nemzetközi helyzet alakulásával akarták megmagyarázni; azzal az állítással, hogy gyengült az angol—amerikai—szovjet szövetség. „Az efféle felfogások szektás módon veszedelmesen elferdítik a JKP politikai irányvonalát, és csak megkönnyítik a megszállók és lakájaik arra irányuló próbálkozását, hogy megbontsák a nép egységes sorait és polgárháborút provokálnak ki az országban” — áll Tito nyílt levelében. Majd így folytatja:

„Meg kell érteni, hogy Anglia és Amerika — bár reakciós és Hitlerpárti hangulatú kapitalista körök nem csekély számúak — szövetségesei a Szovjetunióknak a fasiszta hódítók elleni küzdelemben, ez a szövetség pedig sorsdöntő tényező a vérengző hitlerizmus és a vazallusai fölötti győzelemben.”

Nagyon fontosak a *Proleter* áprilisi számában megjelent cikkei is: *A Kommunista Párt és kik a megszállók szövetségesei, A népfelszabadító harc és pártunk szervezeti kérdései*.

Ezekben a cikkekben elemzi a szövetségesek közötti viszonyt, rámutatva arra a tényre, hogy a Hitler-ellenes koalíció tartós szövetség, amelynek az a végső célja, hogy megdöntse a fasiszmust, míg viszont a hazai reakció szövetkezett a megszállókkal, hogy azok segítségével biztosítsa osztályérdekeit és hatalmát a nép felett. Legfőbb ellenségüknek a kommunistákat és a kommunizmust tartják. A kommunisták feladatát pedig a következő mondatban összegezte:

„Teremtsek meg a jugoszláv kommunisták az összes bahaárulók és megszállók egységével szemben az összes hazafiak harcos egységét a megszállók és azok szolgálói ellen.”

Hogy ennek a feladatnak a JKP minél jobban megfelelhessen, továbbra is nagy gondot kell fordítania szervezeti kiépítésére és a káderek kép-

zésére. Ez a mottója a *Proleter* 1942. áprilisi számában megjelent másik cikknek.

„Már megmondtuk — áll az utolsó bekezdésben —, hogy pártunknak csak azért sikerült leküzdenie minden akadályt és betölteni a népfelszabadító harc szervezőerejének nagy küldetését, mert szervezetileg szilárd és egységes volt... Mozgósítsuk ilyen irányban minden erőnket, fáradozzunk ezen éjjel-nappal, emeljük egyre magasabbra pártunk zászlaját, hogy úgy mint eddig, ezután is becsülettel teljesítse kötelességét.”

Ebben az időben írt munkáiban élesen elítélte a Jugoszlávia egyes vidékein jelentkező baloldali elhajlásokat, amelyek azzal a veszéllyel fenyegettek, hogy lényegesen leszűkítik a népfelszabadító harc tömegbázisát. Ismételten hangsúlyozta, hogy a JKP-nek a társadalom széles rétegeit kell tömörítenie a megszállók és a hazai szolgáik elleni harcban, ezért szó sem lehet a harc „második szakaszáról”. Akik ilyesmiről beszélnek, dogmatikusan viszonyulnak a dolgokhoz és szektás nézeteket vallanak. Ezeket meg kell fékezni, mielőtt még komolyabb károkat okoznának az össznépi felszabadító harcnak.

Nagy jelentőségűek a kötetben található táviratok is, amelyeket Tito küldött Moszkvába a Kominternnek. Nem csupán azért jelentősek, mert ezekben igen fontos adatok találhatóak a szabad terület ellen indított ellenséges offenzíváról, a súlyos harcokról, melyeket a partizánok vívtak a kelet-boszniai, hercegovinai, Crna Gora-i és sandžaki harcteréken, hanem azért is, mert Tito szorgalmazza bennük, hogy tegyék közzé a csetnikek árulásáról szóló adatokat. Tudatni kell a világgal, hangsúlyozta számtalanszor Tito, hogy Draža Mihailović csetnikjei a megszállók szolgálatában állnak, és hogy a partizánok súlyos harcokat vívnak ellenük.

A Kominternnek küldött táviratokból sok adatot sugárzott a Szabad Jugoszlávia Rádióállomás és ezzel hozzájárult ahhoz, hogy a nyugati szövetségesek is tudomást szerezzenek a valós helyzetről Jugoszláviában.

Mišo Leković, a kötettel kapcsolatos kutatások irányítója, aki az egybegyűjtött anyagot sajtó alá rendezte, jegyzetekkel, időrendi táblázattal és más mutatókkal ellátta, alapos munkát végzett. A jegyzetekben, amellett, hogy mértéktartó, számos olyan adatot közöl, amelyek megkönnyítik a kötetben közreadott dokumentumok jobb megértését, a teljesebb kép kialakítását népfelszabadító harcunk e szakaszáról. Ezt a célt szolgálja az időrendi és a névmutató is. A névmutatóból tudomást szerzünk még sok forradalmár és más személyiség későbbi sorsáról, magatartásáról is.

A fordítók és akik e kötet magyar nyelvű megjelenítésén munkálkodtak, szintén hivatásuk magaslatán álltak. Ennek köszönhető a gördülékeny nyelvezet, amelyen csak helyyel-közzel érezhető, hogy fordítás eredménye, valamint a könyv szép esztétikai külleme.

Mint ahogyan az eddigi köteteket is, bizonyára ezt a kötetet is ered-

ményesen felhasználhatják mindazok, akik hivatásból vagy tudásvágyból akarják megismerni történelmünk még mindig közelmúltnak számító fontos eseményeit. Tanulóifjúságunk és pedagógusaink számára pedig, a többi kötetrel együtt, szinte nélkülözhetetlen segédkönyv ez a kötet is.